

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Шипович Марина Анатоліївна

УДК 940.5(477)

**ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ
УКРАЇНИ У 1920-і РОКИ**

07.00. 01 – Історія України

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук**

ДОНЕЦЬК – 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Донецькому державному університеті Міністерства освіти і науки України (м.Донецьк).

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент
Крутова Любов Олексіївна,
доцент кафедри історії України До-
нецького державного університету

Офіційні опоненти: – доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
України
Даниленко Віктор Михайлович,
завідувач відділу історії культури
українського народу Інституту історії
України НАН України
– кандидат історичних наук, доцент
Стяжкіна Олена Вікторівна,
доцент кафедри історії слов'ян Доне-
цького державного університету

Провідна установа – Харківський національний університет ім. В. Каразіна Міністерства освіти і науки України (м. Харків).

Захист відбудеться 26 квітня 2000 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.02 у Донецькому державному університеті Міністерства освіти України за адресою: 83055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24, II корп., ауд. 32.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Донецького державного університету (83055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24).

Автореферат розісланий 17 березня 2000 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В.Крапівін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Впродовж ХХ ст. Україна пережила кілька хвиль національно-культурного відродження. Незважаючи на те, що всі вони відбувались у різні періоди української історії, їх об'єднують, принаймні, два моменти. По-перше, нові “смолоскипи” відродження починали палати на тлі політичних змін, що супроводжувались демократизацією життя суспільства. Другим характерним моментом кожного етапу національно-культурного відродження є те, що його культурно-ідеологічним каталізатором, рушійною силою була українська інтелігенція.

Нині, на новій хвилі національного відродження, інтелігенція в нашій країні перебуває на вістрі суспільно-політичного і культурного життя, впливаючи на його характер та тенденції розвитку. Чітку громадянську позицію зайняла, зокрема, літературно-мистецька інтелігенція. Активізувалася її діяльність щодо розкриття злочинів сталінщини, за реабілітацію безневинних жертв сталінських репресій, а також усіх тих, хто за свої політичні погляди переслідувався в роки тоталітаризму. Немало письменників включилися в політичне життя і, ставши народними депутатами різних рівнів, відстоюють права Української держави, її культури.

В умовах національно-духовного відродження в суспільному житті зростає роль літературно-мистецької інтелігенції і як творця нових культурних цінностей. Адже сьогодні науковці схиляються до думки про пріоритетне значення культури у творенні Української держави. Ретроспективний розгляд діяльності літературно-мистецької інтелігенції 1920-х рр. допоможе зрозуміти важливість консолідації культурних сил України, без чого не можна прискорити процес утвердження національної самосвідомості як гаранта формування політичної культури народу України, а отже, й існування незалежної держави.

Генерація літературно-мистецької інтелігенції 20-х рр. своєю суспільно-культурною діяльністю запропонувала один з варіантів визначення найактуальнішого поняття сьогодення – української національної ідеї, вивівши наш народ до кола культурних європейських народів і держав, заклавши ті підвалини в культурі, які не вдалося зруйнувати навіть за часів тоталітаризму.

Отже, науковий інтерес до проблеми розвитку та діяльності культурно-творчих сил України в 1920-і рр. зумовлений потребою адекватно відтворити той історичний період функціонування української національної культури для справедливої оцінки зробленого та підключення до напрацьованого потенціалу, а також для вироблення перспектив та засад дальшого культурного розвитку.

Повернення українському народу вилученого з його історичної свідомості масиву української національної культури 20-х рр., осмислення і освоєння її є актуальним ще й тому, що, відроджуючи історичну пам'ять, відновлюючи розірвані соціокультурні зв'язки, науковці творять велику справу національного виховання. Центральною ланкою у цьому процесі постає розвиток інте-

лектуального потенціалу держави. Сьогодні конче потрібна нова українська інтелігенція, яка береже в собі мудрість традиції, гідність і незалежність думки. Мусить виробитися новий тип людини, якій би були притаманні якості, певну суму яких російський філософ Лев Гумільов назвав паціонарністю. Саме на такому ґрунті у неспокійну переломну епоху 20-х років зародилася “романтика вітаїзму” Миколи Хвильового. Тільки така людина здатна, працюючи на ниві розбудови української культури, подолати сформовані протягом століть комплекси меншовартості, вторинності, хуторянськості, провінційності щодо української культури. Способи такої діяльності підкаже вивчення практичного досвіду українських митців, набутого у 1920-і роки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане із розробкою проблем держбюджетної теми Донецького державного університету “Історія Донбасу: соціально-економічні, політичні та культурні процеси” (номер державної реєстрації – 0196U007094).

Предметом дисертаційного дослідження стали різні загони літературно-мистецької інтелігенції України 1920-х рр.: письменники, художники, скульптори, музиканти, діячі театру, її соціальні характеристики, стосунки з владою та громадсько-культурна діяльність. При цьому **об'єктом** вивчення є місце і роль літературно-мистецької інтелігенції в системі соціокультурних відносин радянської України 20-х рр.

Метою дослідження визначено вивчення еволюції літературно-мистецької інтелігенції України в умовах нового політичного режиму, різних способів її функціонування як окремої суспільної верстви. При цьому автор не вважає за доцільне розгляд творчої діяльності як окремих письменників та митців, так і цілих творчих угруповань, оскільки ці питання широко висвітлені у роботах літературознавців, мистецтвознавців та істориків.

Для досягнення поставленої мети автор зробив спробу розв'язати такі **завдання**:

- охарактеризувати соціальний портрет літературно-мистецької інтелігенції України у 1920-і роки;
- простежити зміну взаємовідносин літературно-мистецької інтелігенції з владою;
- дослідити вплив політики українізації на зростання національної самосвідомості українських митців, формування самобутньої генерації творців українського духовного відродження 1920-х рр.;
- визначити основні напрямки громадсько-культурної діяльності літературно-мистецької інтелігенції та проаналізувати форми роботи різних її загонів та творчих угруповань.

Характеристика періоду. Особливості розвитку та діяльності літературно-мистецької інтелігенції України у 1920-і роки були обумовлені тактикою політичного балансування більшовицького керівництва в Українській СРР: від непу з його демократичними поступками в галузі духовної культури та політики українізації, що стали чинниками духовного піднесення нації, до різкого

повороту курсу в бік боротьби проти українського народу в цілому та його літературно-мистецької інтелігенції зокрема.

Характеристика регіону. Регіоном, у межах якого автором дисертації розглядається розвиток та діяльність літературно-мистецької інтелігенції у 1920-і роки, є Українська Соціалістична Радянська Республіка, яка з грудня 1922 р. стала частиною єдиної держави – Союзу РСР. Цей факт відіграв вирішальну роль у функціонуванні досліджуваної суспільної верстви. Західноукраїнські землі на той час перебували у складі трьох держав – Польщі, Румунії, та Чехо-Словаччини. Специфічність політичної та культурної ситуації по той бік Збруча обумовлює необхідність самостійного, окремого вивчення генерації західноукраїнської літературно-мистецької інтелігенції 20-х років.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що на основі аналізу як відомих (але переосмислених з позиції сучасної методології) фактів, так і раніше замовчуваних, а також вивчення значної кількості нових архівних матеріалів, робиться спроба комплексного дослідження феномену того покоління літературно-мистецької інтелігенції, яке в літературі отримало назву “розстріляного відродження”. Автором подано різнобічну етнодемографічну характеристику цього загону української інтелігенції в реальних матеріально-побутових умовах. По-новому з'ясовується характер взаємовідносин між митцями та владою, у зв'язку з чим запропонована періодизація еволюції цих взаємовідносин. На основі вивчення сучасної української історіографії, а також наукового доробку вчених діаспори виділено новий тип творчої особистості з низкою характерних особливостей, неприйнятних для існуючого режиму, вперше здійснено спробу узагальнити громадсько-культурну діяльність української духовної еліти в зазначений період. Новим є також і показ дуалістичного характеру такої діяльності. З одного боку, наявним є відверте прагнення митців творити для народу, залучати широкі робітничо-селянські маси до участі в культурному житті республіки. З іншого ж, спостерігаємо вирішальну роль в цьому процесі партійно-радянського керівництва, його впливу революційно-романтичними настроями митців для скерування їхньої діяльності в пропагандистське річище. Нові духовні цінності, таким чином, мали прислужитися не народу, а утвердженню більшовицької влади та її ідеології.

Проведене дослідження має не тільки теоретичне, а й **практичне** значення. Воно дозволить ввести до наукового обігу низку невідомих або маловідомих першоджерел та фактів, які можуть бути використані як для подальшої розробки обраної теми, так і при написанні узагальнюючих праць з історії України, а також з історії культури та інтелігенції нашої держави, при підготовці лекційних курсів та практичних занять для вузів. Висновки, яких дійшов автор в результаті дослідження, можуть бути враховані при розробці культурної політики як на державному, так і на місцевому рівнях, а також для вироблення концепції творчої діяльності сучасних українських митців.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень, що включені до дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри історії України Донецького державного університету, її фактичний матеріал, а також теоретичні узагальнення були використані автором при підготовці лекцій для студентів Горлівського автомобільно-дорожнього інституту. Методологічна концепція дослідження та окремі його аспекти знайшли своє відображення в тезах доповідей та виступах на наукових конференціях в Луганському сільськогосподарському інституті (1995), Краматорському економіко-гуманітарному інституті (1999), Донецькому державному університеті (1999), IV Міжнародному конгресі українців (1999).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 6 наукових робіт загальним обсягом 5,6 д. а.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (715 назв). Повний обсяг дисертаційного дослідження становить 272 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено предмет та об'єкт вивчення, хронологічні та географічні межі наукового пошуку, мету і завдання дослідження, доводиться наукова новизна та можливість практичного запровадження результатів проведеної роботи.

У **першому розділі** "Історіографія проблеми, характеристика джерел та методологія дослідження" аналізується стан наукової розробки теми, наводиться характеристика використаних джерел, обґрунтовуються методологічні засади дослідження.

Вітчизняну історіографію обраної теми умовно поділено на кілька етапів: перший (20-і – початок 30-х рр.); другий (30-і – перша половина 50-х рр.); третій (друга половина 50-х – перша половина 60-х рр.); четвертий (друга половина 60-х – середина 80-х рр.); п'ятий (друга половина 80-х – 90-і рр.).

Різні аспекти історії літературно-мистецької інтелігенції, соціально-політичних умов її діяльності знайшли своє відображення в літературі 20-х рр. Проте, глибокого наукового дослідження ця тема не дістала. Переважав публіцистичний підхід. Справжню позицію митців важко розглядіти, бо вона набула значного викривлення і розглядалась крізь призму політичних завдань диктатури пролетаріату¹.

¹ Шумський О. Ідеологічна боротьба в українському культурному процесі // Більшовик України.-1927.-№ 2.-С. 11-25; Хвильовий М. Думки проти течії // Культура і побут.-1925.-22 листопада; Ряппо Я. П. Советская профессиональная школа, ее место и значение в системе просвещения и в нашем народном хозяйстве. - Х.: Госиздат Украины, 1926.-52 с.; Врона І. На шляхах радянської мистецької школи (До I з'їзду по мистецькій освіті на Київщині) // Більшовик.-1924.-9 березня; Хоменко А. Сучасне українське місто в класовому відношенні (Спроба соціальної характеристики).-Х.: Держвидав України, 1925.-44 с. та ін.

Протягом наступного етапу (30-і – перша половина 50-х рр.) на тлі розгортання масових репресій з боку тоталітарної держави історіографія поступово знеособилася. Сторінки більшості робіт рясніли політичними вироками, жертвами яких ставали також і представники української літературно-мистецької інтелігенції². Іншим завданням тогочасних досліджень було підкреслити успіхи більшовицької влади. Так, наприклад, в працях А. Є. Бейліна³ на основі великого статистичного матеріалу, в тому числі й по Україні, знайшли відображення питання підготовки кадрів нових спеціалістів.

У другій половині 50-х – середині 60-х рр. під впливом широкомасштабної десталінізації суспільства намітилися деякі зрушення у вивченні питань, пов'язаних з історією літературно-мистецької інтелігенції України 20-х років. В республіканських газетах і журналах, в наукових працях містився значний фактичний матеріал про суспільно-культурну діяльність українських митців, яких було репресовано⁴. В зазначений період активізувався процес вивчення місця і ролі інтелігенції в радянському суспільстві, шляхів формування кадрів нової інтелігенції⁵.

Історіографія наступного етапу (друга половина 60 – середина 80-х рр.) несла на собі відбиток поступового згортання демократичних процесів у суспільстві. У цей період вийшла низка узагальнюючих праць, присвячених еволюції соціальної структури радянського суспільства⁶, національно-культурному будівництву в Україні за роки радянської влади⁷, а також розвитку окремих галузей української радянської культури⁸. Всі вони спиралися на догматизовані принципи класовості й партійності, які змушували розглядати інтелігенцію як "прошарок" між робітничим класом та селянством. Загони літераторів та митців зображувалися як такі, що поступово втрачали національні ознаки в намаганні створити "єдину радянську культуру". В зазначений період поряд з працями, присвяченими окремим постатям української літератури та мистецтва, почали з'являтися ро-

² Ахматов Л. Українська контрреволюція на культурному і літературному фронті.-Х.: Юрид. вид., 1930.-153 с. та ін.

³ Бейлин А. Е. Кадры специалистов в СССР: Их формирование и рост.-М.: ЦУНХУ Госплана СССР, 1935.-420 с. та ін.

⁴Ф. Ш. Олесь Досвітній – письменник і громадський діяч // Укр. іст. журн.-1962.-№ 3.-С. 145-146; Історія української літератури: В 2 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1954 – 1956 та ін.

⁵ Изменение классовой структуры общества в процессе строительства социализма и коммунизма / Редкол.: Г. Е. Глезерман и др. – М.: Изд-во ВПШ и АОШ, 1961.-363 с.; Курносоев Ю. О., Бондар А. Г. У навчанні та праці. Підготовка кадрів інтелігенції в Українській РСР.-К.: Наукова думка, 1964.-341 с. та ін.

⁶ Ткачова Л. І. Інтелігенція Радянської України в період побудови основ соціалізму.-К.: Наукова думка, 1985.-191 с.; Очерки развития социально-классовой структуры УССР. 1917-1937.-К.: Наукова думка, 1987.-238 с.; Турченко Ф. Г. Великий Октябрь и ликвидация эксплуататорских классов на Украине.-К.; Одесса: Вища школа, 1987.-199 с. та ін.

⁷ Білоцерківський В. Я. Комуністична партія – організатор культурної революції на Україні (1926-1937 рр.).-Х.: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1985.-176 с. та ін.

⁸ Історія українського мистецтва: В 6 т.-К.: АН УРСР – Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії, 1967.-Т. 5: Радянське мистецтво. 1917-1941.-479 с. та ін.

боти, в яких дослідники, спираючись на широкий фактичний матеріал, узагальнювали відомості про діяльність літературно-мистецької інтелігенції у 1920-і роки під тим чи іншим кутом зору⁹.

Глибинні зміни, що сталися в українському суспільстві за часів перебудови, а пізніше – з проголошенням незалежної Української держави, дали поштовх до розквіту наукової думки у другій половині 80-х – 90-і роки. На основі нових методологічних підходів вчені України досліджують історію держави в 1920-і рр.¹⁰ та її інтелігенції¹¹, складні й суперечливі взаємовідносини між цією верствою суспільства та диктатурою влади. Активно вивчаються питання, на які в попередні періоди було накладено ідеологічне табу, як-от: розкриття переслідувань, репресій та винищення інтелектуалів сталінським режимом¹². Факти та події, що замовчувалися або фальсифікувалися за радянських часів, оприлюднюються в ґрунтовних працях: "Історія української музики"¹³, "Історія української літератури ХХ ст."¹⁴. Непересічним явищем новітньої української історіографії з проблем, що вивчається, стало комплексне дослідження М. В. Поповича "Нарис історії культури України"¹⁵. Маючи за основу цивілізаційний підхід, автор, зокрема, розглядає духовну культуру українського суспільства в 1920-і рр. на тлі політико-економічних перетворень, які здійснювалися в республіці в той період. Іншим напрямком досліджень сучасних авторів є вивчення життя та творчості окремих діячів літератури та мистецтва, переосмислення того, що було напрацьовано за радянських часів¹⁶.

Протягом 90-х років тема історії української інтелігенції в 20-і рр. знайшла свій відбиток і в ряді дисертацій. Цікавою, на нашу думку, є робота В. В. Масненка¹⁷, в якій автор велику увагу приділяє аналізу суспільно-політичних позицій літературної інтелігенції в зазначений період. В

⁹ Шейко В. Н., Литвинова В. П. Из истории культурно-просветительной деятельности художественной интеллигенции УССР (1921 – 1925) // Вестн. Харьк. ун-та.-1984.-№ 266.-С. 12-18 та ін.

¹⁰ Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928).-К.: Основи, 1996.-396 с. та ін.

¹¹ Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля.-К.: Глобус, Вік; Едмонтон: Канадський ін-т Українських Студій Альбертського Ун-ту, 1992.-176 с. та ін.

¹² Касьянов Г. В., Даниленко В. М. Сталінізм і українська інтелігенція (20 – 30-і роки). – К.: Наукова думка, 1991.-96 с.; Шаповал Ю. І. Людина і система (Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні) / НАН України. Ін-т нац. відносин і політології.-К., 1994.-257 с. та ін.

¹³ Історія української музики: В 6 т.-Т. 4: 1917 – 1941 / Ред. кол. Л. О. Пархоменко (відп. ред.), О. У. Литвинова, Б. М. Фільц.-К.: Наукова думка, 1992.-615 с.

¹⁴ Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. – Кн. 1: 1910 – 1930-і рр. / За ред. В. Г. Дончика.-К.: Либідь, 1998.-464 с.

¹⁵ Попович М. В. Нарис історії культури України.-К.: "АртЕк", 1998.-728 с.

¹⁶ Корнієнко Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього.-К.: Факт, 1998.-469 с. та ін.

¹⁷ Масненко В. В. Суспільно-політичні позиції інтелігенції України в 1921 – 1928 рр.: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / КПШМ.-К, 1993.-239 с.

дисертаційному дослідженні О.А.Тарапон¹⁸ феномен літературно-мистецької інтелігенції України 20-х років вивчається крізь призму політики українізації, розглянуто внесок діячів літератури та мистецтва того періоду в духовну скарбницю українського народу.

Окрему групу праць, які було використано при підготовці пропонованої дисертації, складають дослідження української еміграції, представники якої не зв'язані ідеологічними догмами та кліше, мали змогу більш-менш об'єктивно вивчати та аналізувати політику більшовицької влади щодо української національної інтелігенції, причини та наслідки масових репресій в її середовищі, творчу діяльність українських радянських митців¹⁹.

Отже, науковці мають у своєму розпорядженні досить значну за обсягом історіографію, присвячену різним аспектам історії української інтелігенції 1920-х рр., в тому числі літературно-мистецької.

Проте майже не вивченою залишається структура досліджуваної суспільної верстви, її етнодемографічний та фаховий розподіл, розміщення за територіально-регіональною ознакою. Не знайшли достатнього аналізу складні ідейні шукання українських митців як дореволюційної, так і нової генерації, а також причини, які викликали певну політичну роздвоєність творчої особистості. Поки що поза увагою дослідників перебуває питання репресій з боку більшовицької влади щодо літературно-мистецької інтелігенції на початку і в першій половині 20-х років. Досьогодні залишається нерозробленою схема участі окремих загонів літературно-мистецької інтелігенції в громадсько-культурному житті України, не виділені напрямки та форми такої діяльності. Нині робляться лише перші кроки в напрямку створення комплексного історичного дослідження, яке б розкривало феномен української літературно-мистецької інтелігенції 20-х рр. у всій його багатогранності, у зв'язку із всесвітнім історико-культурним процесом. Ці обставини обумовлюють необхідність подальшого вивчення зазначеної теми.

Обрана тема дисертації знаходиться на межі трьох наукових дисциплін: історії, літературознавства та мистецтвознавства. Цим пояснюється певна складність її дослідження та специфічність **джерельної бази**.

Виходячи з того факту, що політика правлячої компартії була в багатьох випадках визначальною в суспільному житті, до *першої групи* джерел варто віднести документальні матеріали партійних установ і державних органів влади, таких як: стенографічні звіти з'їздів РКП(б) – ВКП(б),

¹⁸ Тарапон О. А. Становище та діяльність літературно-мистецької інтелігенції України в умовах українізації (1923 р. – початок 1930-х рр.): Автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.01 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ін-т ім. Г. С. Сковороди.-1999.-20 с.

¹⁹ Николишин С. Культурна політика большевиків і український культурний процес: Публіцистичні рефлексії.-Б. М.: Вид-во "На чужині", 1947.-199 с.; Семчишин М. Тисяча років української культури: Історичний огляд культурного процесу.-К.: АТ "Друга рука", МП "Фенікс", 1993.-550 с.; Кравців Б. На багрянному коні революції. До реабілітаційного процесу в УРСР.-Мюнхен: Вид-во "Пролог", 1960.-63 с. та ін.

конференцій і з'їздів КП(б)У, звіти керівних партійних та державних органів влади про свою діяльність, матеріали з'їздів Рад республіки, агітаційно-пропагандистські, роз'яснювальні матеріали Агітпропу ЦК КП(б)У, які вийшли друком протягом 20-х рр.²⁰, або були вміщені в систематично-хронологічних чи тематичних збірниках²¹. Значна кількість документів партійних та державних органів влади залишається неопублікованою й зберігається в архівах. Це, перш за все, матеріали фондів Народного комісаріату освіти та Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, що містяться в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), а також матеріали фонду ЦК КП(б)У та різних відділів ЦК, політбюро ЦК КП(б)У, протоколи його засідань, які зосереджені в Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України) і були раніше в більшості своїй недоступні для науковців.

Документи, що зібрані в Донецькому державному архіві, зокрема у фондах Сталінського і Маріупольського окружних комітетів КП(б)У, дозволяють одержати додаткові відомості про взаємовідносини партійних органів з літературно-мистецькою інтелігенцією на місцевому рівні.

Другу групу джерел складають матеріали статистики. Найважливішими серед них є переписи населення: міського 1923 р. та загального 1926 р.²², партійні переписи 1922 та 1927 рр.²³, а також Національний перепис робітників та службовців України 1929 р.²⁴ Крім того, в дисертаційному дослідженні були використані дані підсумково-порівняльних збірників²⁵, в яких містяться матеріали про розвиток різних галузей економіки та культури України за кілька десятиліть. Слід зазначити, що статистичні дані потребують критичного осмислення, тому що на початку 20-х років ще недосконалою була система професійного обліку населення, тільки закладалися підвалини демографічних обстежень, матеріали ж партійних переписів страждали на упередженість. Їх аналіз треба пов'язувати з конкретними історичними подіями досліджуваного часу.

²⁰ Двенадцатый съезд РКП(б). 17-25 апреля 1923 г.: Стенограф. отчет.-М.: Красная новь, 1923.-706 с.; Перша Всеукраїнська конференція КП(б)У. 17-21 жовтня 1926 р.: Стенограф. звіт.-Х.: Держвидав України, 1926.-409 с.; Отчет ЦК КП(б)У и его отделов за период с VI по VII партконференцию (декабрь 1921 – март 1923 гг.) – Х.: Изд-во ЦК КП(б)У, 1923.-163 с. та ін.

²¹ КП(б)У в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК: В 2 т. / Ін-т історії партії при ЦК Компартії України.-К.: Політвидав України, 1976 – 1977; "Счастье литературы". Государство и писатели. 1925-1938 гг. Документы / Составитель Д. Л. Бабиченко.-М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 1997.-319 с. та ін.

²² Итоги Всесоюзной городской переписи 1923 г. Ч. 2: Население городов.-Вып. 2: Украина.-М., 1924.-153 с.; Всесоюзный перепис людності 1926 р.-Т.т. XXVIII – XXX. Відділ II. Заняття.-М.: ЦСУ, 1930-1931.

²³ Итоги партпереписи 1922 года на Украине: В 2 ч.-Х.: ЦК КП(б)У, 1922.-182 с.; Підсумки партперепису 1927 року.-Х.: Пролетарій, 1928.-180 с.

²⁴ Національний перепис робітників та службовців України (жовтень-листопад 1929 р.): Зб. стат. матеріалів / За ред. І. Златопольського.-Х.: Укр. робітник, 1930.-159 с.

²⁵ Достижения Советской власти за 40 лет в цифрах: Стат. сб.-М.: Госстатиздат, 1957.-370 с.; Радянська Україна в цифрах: Стат. зб. / ЦСУ УРСР.-К.: Держполітвидав УРСР, 1960.-356 с.

Третю групу джерел для вивчення обраної теми становлять матеріали періодичної преси 20-х рр., як центральної, так і місцевої. Серед них слід окремо виділити партійно-державні видання (журнали “Вісті ЦК КП(б)У” та “Критика”, газети “Комуніст”, “Більшовик”, “Пролетарська правда”, “Вечерний Киев”), громадсько-політичні і художньо-мистецькі журнали (“Червоний шлях”, “Життя й революція”, додаток до “Вістей ВУЦВК” – “Культура й побут”, “Гарт”, “Молодняк”, “Вапліте”, “Нове мистецтво”, “Радянський театр”), матеріали регіональних газет “Диктатура труда” і “Кочегарка” (Донбас). Безперечною цінністю цієї групи джерел є те, що вони досить точно передають громадську атмосферу свого часу, допомагають зрозуміти її специфіку. Проте критичного підходу до них вимагає загальна настанова влади щодо преси – здійснювати політико-пропагандистську роботу серед широких трудящих мас, а також інтелігенції.

Четверту групу джерел складають виступи і доповіді партійних, державних і громадських діячів. За своїм змістом вони близькі до офіційних матеріалів, але, на відміну від останніх, в них помітна суб’єктивна позиція конкретної особи. Ці матеріали були опубліковані в періодичній пресі 20-х рр.²⁶ або ж, видобуті з архівів нещодавно, оприлюднюються сьогодні у фахових журналах²⁷ та тематичних збірниках документів²⁸.

В дисертації широко використані джерела мемуарно-епістолярного характеру. Вони складають *п’яту групу* джерел. Настрої літературної інтелігенції, її постійний пошук ідейно-політичних та мистецьких орієнтирів, невдоволення обмеженнями громадсько-культурного життя знайшли свій відбиток у щоденникових записах, спогадах митців, а також в особистому листуванні²⁹.

В *шосту групу* джерел автор виділив документи літературно-мистецьких організацій, творчих об’єднань та окремих діячів літератури і мистецтва. Велика їх кількість опублікована в тематичних збірниках³⁰, присвячених культурному будівництву в республіці в радянські часи. Проте слід відмітити, що в них переважають матеріали, які висвітлюють лише досягнення в галузі культури. Встановити об’єктивну картину культурно-мистецького життя України в 20-і роки, місця і

²⁶ Скрипник М. О. Вступне і кінцеве слово на театральному диспуті “Про підсумки зимового сезону та перспективи наступного сезону 1929-30 р.” 8 червня 1929 р. у Харкові // Радянський театр. - 1929. - №. 4 -5.- С. 98 -100, 107; № 2 -3.- С. 3- 12 та ін.

²⁷ Любченко П. П. Привітальне слово художній нараді. (Виступ на Всеукраїнській художній нараді профспілок. Лютий 1928 р.) / Публ. В. А. Погребняка // Укр. іст. журн.-1990.-№ 2.-С. 120-125 та ін.

²⁸ Українська суспільно-політична думка в 20 ст. Документи і матеріали: В 3 т. -Б. М.: Сучасність, 1983.-Т. 1 / Упоряд. Т. Гунчак, Р. Сольчаник.-510 с. та ін.

²⁹ Смолич Ю. К. Розповідь про неспокій.-К.: Рад. письменник, 1968.-285 с.; Семененко О. Харків, Харків ... Спогади емігранта // Березіль.-1991.-№ 9.-С. 47-115; УАН в обороні діячів культури / Вступ. слово, підгот. текстів та коментарі О. Л. Рибалка // Слово і час.-1990.-№ 12.-С. 76-80; Листування В. Г. Короленка з Х. Г. Раковським та О. Г. Раковською // Березіль.-1991.-№ 1.-С. 143-165; № 2.-С. 161-180.

³⁰ Культурне будівництво в Українській РСР. 1917-1927: Зб. докум. і матеріалів / Упоряд.: В. М. Волковинський, П. С. Гончарук, А. Д. Гришин та ін. Редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (відп. ред.) та ін. – К.: Наукова думка, 1979.-666 с.

ролі в ньому представників літературно-мистецької інтелігенції допомогли авторові архівні матеріали, які містяться у фондах Південного бюро ВЦРПС (ВУРПС) і Українського республіканського комітету професійної спілки робітників мистецтв (Робмис) ЦДАВО України, в особистих фондах представників літературно-мистецької інтелігенції України, що зберігаються в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Державному музеї театрального, музичного та кіномистецтва України.

Використання вказаних груп джерел дали змогу автору досягти мети, поставленої в дисертаційному дослідженні.

Основоположними **методологічними засадами** пропонованого дослідження стали такі:

- діалектичне вивчення системи “людина-культура” в її історичній ретроспективі, в європейському та світовому контексті із застосуванням міждисциплінарного, компаративістського та системного підходів;
- науковість критеріїв та науковий критицизм у роботі з першоджерелами;
- відмова від одномірного підходу при оцінці історико-культурних подій як запорука об’єктивності та науковості дослідження.

У **другому розділі** "Соціальне обличчя літературно-мистецької інтелігенції України" аналізуються кількісні та якісні зміни, що сталися в середовищі цієї соціальної верстви протягом 20-х років, причини, що розвели літераторів та митців по різні боки ідеологічних барикад після встановлення більшовицького режиму в республіці. З'ясовується питання, як із зміною основних джерел поповнення загону літераторів та митців, нова влада формувала свою віддану комуністичній ідеї духовну еліту.

Співставлення даних кількох статичних джерел, а також кількісних показників, що наводяться різними дослідниками, дали змогу автору визначити характерні особливості етнодемографічного розвитку літературно-мистецької інтелігенції в зазначений період, зокрема: поступове зростання чисельності, багатонаціональний склад, перевага чоловіків над жінками та митців, що мешкали у містах, – над сільськими. На кінець 20-х років помітною стає перевага нової радянської генерації над "старою". У більшості своїй нове поповнення не було інтелігенцією у певному розумінні, оскільки для формування справжньої інтелігенції необхідні тривалий час і відповідне культурне середовище, яке було майже знищене. Переконані у своїй класовій перевазі, нові митці відстоювали право відкидати та нищити в культурній спадщині все, що не відповідало їхнім уявленням про класові пріоритети.

Широке використання мемуарних джерел дозволило автору з'ясувати мотиви, якими керувалися митці в процесі ідейного самовизначення в нових історичних умовах. З точки зору ідеологічних орієнтацій українська літературно-мистецька інтелігенція у 1920-і рр. складалася, так би мо-

вити, з кількох соціальних організмів – старшої і молодшої генерації народницьки-соціалістичної національної демократії, діячів більшовицької орієнтації, політично нейтральних особистостей. Кожен з цих організмів переживав свою внутрішню еволюцію, був нестабільним. Серед причин, що вели до ідейних розбіжностей між митцями, крім політико-ідеологічних, треба назвати також художньо-методологічні. Особисте бачення шляхів творчого пошуку в нових історичних умовах розводило окремих діячів духовної культури. Більшості представників молодшої генерації був притаманний комплекс політичного дуалізму. Комуністична ідея боролася в їхній свідомості з національною. Але більшовицьке керівництво використало всі можливі (й неможливі) заходи для викорінення останньої.

Питанням взаємовідносин партійно-радянського керівництва з українською духовною елітою протягом 20-х років присвячено **третій розділ** "Влада і літературно-мистецька інтелігенція радянської України". Вивчаючи заходи більшовицької влади щодо літературно-мистецької інтелігенції на тлі соціально-економічних та політичних змін, які проходили в радянському суспільстві, автор дійшов висновку про еволюцію таких взаємовідносин та їх поетапність. Тактика "політичного балансування" допомогла більшовицькому керівництву вже до кінця 20-х рр. вирішити низку важливих для нього питань відносно творців духовної культури України: засобами тотального контролю підкорити їх, позбавивши свободи творчості – однієї з найважливіших умов існування; викорінити з доробку українських митців національно-культурні особливості, тим самим ліквідувавши одне з головних джерел соціалістичної національно-демократичної думки в Україні; вилучити із суспільства нонконформістську частину літературно-мистецької інтелігенції, перетворивши тих, хто залишився, на державних службовців від культури, відтепер жорстко централізованої та регламентованої.

Та якою б жорсткою не була політика партійно-радянського керівництва відносно літературно-мистецької інтелігенції України, її представники, керуючись різними мотивами (ідейними, матеріальними, творчими тощо), поступово включалися в громадсько-культурну діяльність. Розгляду її різних напрямків присвячено **четвертий розділ** дисертаційного дослідження "Громадсько-культурна діяльність літературно-мистецької інтелігенції України". Втілюючи в життя більшовицьку доктрину про роль мистецтва в суспільстві, митці виконували функції "передавального пасу" від більшовицької ідеології до широких трудящих мас. В такому контексті діяла, зокрема, професійна Спілка робітників мистецтв (Робмис). Представники літературно-мистецької інтелігенції брали участь в організаційному будівництві керівних органів різних галузей культури, а також у формуванні громадсько-культурних об'єднань. Великих зусиль докладали вони в напрямку залучення робітників та селян до самодіяльної творчості. Позитивним наслідком такої роботи було те, що народ отримав змогу брати участь у культурному процесі. Зворотним боком було зниження якості художніх творів і формування "масової культури". Проте, на нашу думку, "масовізм" був

закономірним і необхідним етапом у тогочасних умовах, коли об'єктом культурного впливу стали робітники і селяни, які у більшості своїй не володіли необхідним запасом знань, що дозволяли б орієнтуватися в різноманітних напрямках літературно-художнього життя республіки.

Протягом 20-х років ширилися творчі зв'язки української літературно-мистецької інтелігенції як з іншими радянськими республіками, так і з країнами Західної Європи. Не можна заперечувати певного значення цих контактів для взаємопізнання і культурних обмінів, але влада надавала їм пропагандистського значення, а обміни й зв'язки дедалі більше використовувала в першому випадку для нав'язування єдиної моделі культурного розвитку та уніфікації духовного життя, в другому – для розкладу української еміграції та укріплення своїх міжнародних позицій. Попри все, активна громадсько-культурна діяльність літературно-мистецької інтелігенції в 20-і рр. свідчила про її особливий духовний стан, була спрямована на вдосконалення суспільства, самих себе і здійснювалася в інтересах народу.

Отже, літературно-мистецька інтелігенція України 1920-х рр. являла собою складний та суперечливий соціокультурний організм, який функціонував як за своїми власними, внутрішніми законами, так і за зовнішніми, притаманними суспільству в цілому. На думку автора, головною ознакою цієї соціальної верстви стало збереження паростків національно-демократичної думки, які сформували підґрунтя національно-культурного відродження України.

Розв'язуючи поставлені в дисертаційному дослідженні завдання, автор дійшов певних **висновків**, які й виносяться на захист:

- Перше десятиріччя після встановлення радянської влади на Україні було відзначене інтенсивними соціальними процесами в середовищі літературно-мистецької інтелігенції: швидке кількісне зростання за рахунок вихідців з робітничо-селянського середовища. Чинником, який обумовив розв'язання питання підготовки кадрів нових спеціалістів, став зведений у ранг абсолюту класовий підхід. Пролетаризація складу літературно-мистецької інтелігенції призвела до згубних наслідків – галузь духовної культури почала поступово втрачати одну з головних своїх властивостей – високу художню якість. Місце загальнолюдських цінностей заступали класові.

- Зроблено висновок про безпідставність раніше визначеної концепції розвитку та діяльності літературно-мистецької інтелігенції, зокрема, традиційного уявлення про неї як цілісну суспільну верству, що стояла на варті марксистської ідеології, була провідником культурної політики більшовицької партії, непохитним борцем за втілення комуністичних ідеалів.

- Одним із найголовніших наслідків політики українізації було формування нової української культурної еліти, кістяк якої складали так звані національні комуністи. Вони приймали участь у формуванні громадсько-культурного процесу епохи, здійснюючи певну творчу політику, яка полягала в боротьбі за послаблення ідеологічного пресінгу, за можливість творчого інакомислення, різноманітності художніх форм та напрямків, і, найголовніше, – збереження власного наці-

онального характеру української духовної культури. Створена ними широка панорама життя українського народу 20-х років справляла глибокий вплив на серця та думки співгромадян. Все це свідчило про загальнонародне, загальнолюдське визнання створених ними духовних цінностей, високий рівень їх національної самосвідомості.

- Вивчаючи й аналізуючи розвиток літературно-мистецького процесу 20-х років, ми зазначаємо жорсткий політичний та ідеологічний тиск, якому підлягали митці різних напрямків та орієнтацій, як під цим тиском деформувався культурний процес, з якого поступово вилучався національно-демократичний напрямок.

- Відносна свобода періоду непу живила революційно-романтичні настрої літературно-мистецької інтелігенції, вселяла надію на можливість реалізації свого потенціалу, що, в свою чергу, підштовхувало до конкретних кроків у творчості. Різкий поворот у державній політиці наприкінці 20-х років, спричинений формуванням тоталітарної держави, призвів до заперечення свободи, власного бачення світу. Творчі особистості ставали зайвими, непотрібними в створюваному суспільстві. В цьому полягала трагедія українського національного відродження 1920-х років.

- Активна та плідна культурна діяльність старої й молодої генерацій української духовної еліти створювала серйозну загрозу контролю союзних партійно-державних органів влади над УСРР. Вихід із становища більшовицьке керівництво вбачало в активізації міжреспубліканських творчих зв'язків, за допомогою яких намічалось об'єднати та консолідувати літературно-мистецькі сили країни на радянській платформі навколо пролетарського крила представників радянської культури. Під гаслами "боротьби проти націоналізму" наприкінці 20-х років почалася денационалізація української інтелігенції та її духовної продукції.

- Бажаючи зміцнити свої позиції на міжнародній арені, залучити на свій бік представників української еміграції та посилити пропагандистську діяльність у середовищі революційної частини західноєвропейських культурних кіл, більшовицька влада дозволила міжнародні контакти української радянської літературно-мистецької інтелігенції. Класова спрямованість таких контактів призвела до відсікання українського радянського суспільства від більшої частини надбань світової культури, сприяла дегуманізації національного духовного простору. А, втім, об'єктивно, отримавши змогу виїжджати за кордон, українська літературно-мистецька інтелігенція гідно репрезентувала перед європейською спільнотою свої досягнення.

Стосовно наукового та практичного використання здобутих результатів, слід зазначити:

1. Висновки, одержані в результаті дослідження, можуть прислужитися при розробці основних положень політики держави в галузі культури, стрижнем якої повинні стати державний патерналізм та лояльність по відношенню до літературно-мистецької інтелігенції.

2. Шляхом до виходу сучасних українських митців з елітарного культурного гетто є участь у широкій пропаганді та популяризації надбань попередніх поколінь українського народу, зокре-

ма, культурного пласта 20-х років, що сприятиме підвищенню рівня національної самосвідомості українських громадян, а також поверненню в Україну світових духовних скарбів, створених на основі загальнолюдських цінностей.

3. Необхідно подбати про увічнення пам'яті діячів "розстріляного відродження". Серед низки заходів у цьому напрямку слід виділити створення пам'ятників, меморіальних дошок та Будинків-музеїв тощо.

4. Окремі теоретичні положення дослідження, його фактографічна база можуть бути використані при створенні узагальнюючих праць як з історії України в цілому, так і з історії її культури та інтелігенції, підручників та лекційних курсів для студентів, просвітницьких видань для широкого загалу.

5. Автором дисертації виявлені можливі напрямки подальшого, більш глибокого, дослідження соціокультурного феномену літературно-мистецької інтелігенції України 1920-х років.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРА

1. Шипович М. А., Комаренко Т. О. Влада і літературно-мистецька інтелігенція радянської України: 20-ті роки ХХ ст./ Серія "Історичні зошити".-К.: Інститут історії України НАН України, 1999.-63 с. (3,7 др. арк.)

2. Шипович М. А. Партійно-радянське керівництво та літературно-мистецька інтелігенція України: 20-і роки // Укр. іст. журн.-2000.-№ 1. – С. 95-102 (0,5 др. арк.)

3. Шипович М. А. Літературно-мистецька інтелігенція України у ХХ сторіччі // Історія України.-1999.-№ 29-30 (серпень).-С. 1-2 (0,4 др. арк.)

4. Шипович М. А. Репресії проти літературно-мистецької інтелігенції України у 20-і роки ХХ ст.: історіографічний огляд // Вісник Донецького університету / Серія "Б": Гуманітарні науки. – 1999. – № 1/3. – С. 23-26 (0,4 др. арк.)

5. Шипович М. А., Ковальова О. В. Опір сталінізму на Україні в 20 – 30 рр. ХХ століття з боку інтелігенції // Матеріали Першої міжвузівської наукової конференції з актуальних проблем гуманітарних наук. Тези доповідей (листопад 1995 р.) / Упоряд. В. І. Борисов. Відп. за вип. В. П. Михайлюк. -Луганськ, 1995.-С. 7 (0,1 др. арк.)

6. Шипович М. А. Матеріально-побутове становище літературно-мистецької інтелігенції України в 1920-ті роки // Актуальные проблемы гуманитарного развития Украины на рубеже тысячелетий: Сб. науч. тр. / Краматорский экономико-гуманитарный институт; Ред. кол.: Гаврилко А. С. (отв. ред.) и др. – Краматорск, 1999.-С. 169-172 (0,4 др. арк.)

АНОТАЦІЇ

Шипович М.А. Літературно-мистецька інтелігенція України у 1920-і роки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України. – Донецький державний університет, Донецьк, 2000.

Дисертацію присвячено проблемі еволюції літературно-мистецької інтелігенції України як соціокультурного феномену в умовах щойно встановленого більшовицького режиму. У дослідженні вперше комплексно розглянуті соціальний портрет вказаної суспільної верстви, динаміка її взаємовідносин із владою, вплив політики українізації на зростання національної самосвідомості українських митців та формування самобутньої генерації творців українського духовного відродження 1920-х років, основні напрямки та форми громадсько-культурної діяльності літературно-мистецької інтелігенції в зазначений період. Зроблено висновок, що літературно-мистецька інтелігенція України у 1920-і роки являла собою складний та суперечливий соціокультурний організм, який функціонував як за своїми власними, внутрішніми законами, так і за зовнішніми, притаманними суспільству в цілому. Головною ознакою цієї соціальної верстви було збереження паростків національно-демократичної думки, на основі яких стало можливим національно-культурне відродження України.

Ключові слова: літературно-мистецька інтелігенція, соціокультурний феномен, більшовицький політичний режим, політика українізації, національно-демократична думка, духовне відродження, громадсько-культурна діяльність.

Шипович М. А. Литературно-художественная интеллигенция Украины в 1920-е годы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – История Украины. – Донецкий государственный университет, Донецк, 2000.

Диссертация посвящена проблеме эволюции литературно-художественной интеллигенции Украины как социокультурного феномена в условиях установленного большевистского режима. Большой вклад в изучение различных аспектов истории украинской интеллигенции 20-х годов, в том числе литературно-художественной, сделан учеными как в Украине, так и за ее пределами. В то же время исследуемая тема практически не подвергалась всестороннему и комплексному анализу. В большинстве работ 20-х годов преобладал публицистический подход, практически отсутствовали научные труды по указанной проблеме, хотя некоторые аспекты, как, например, социально-политические условия деятельности литературно-художественной интеллигенции, все же нашли свое отражение. Эпоха тоталитаризма способствовала обезличиванию историографии. Деятельность украинских писателей, деятелей искусства рассматривалась только сквозь призму борьбы с "украинским буржуазным национализмом".

В период хрущевской "оттепели" наметился некоторый сдвиг в изучении вопросов, связанных с жизнью и творческой деятельностью представителей литературно-художественной интеллигенции 20-х годов. Главным было стремление представителей разных отраслей науки – историков, литературоведов, искусствоведов – более объективно рассматривать процессы общественного раз-

вития, вернуть украинской культуре имена незаслуженно репрессированных деятелей духовной культуры. На этом, как и на следующем этапе (вторая половина 60-х – середина 80-х годов) развития советской историографии, изучение литературно-художественной интеллигенции проводилось в контексте анализа изменений социально-классовой структуры советского общества с догматизированных позиций классовости и партийности. Интеллигенция рассматривалась только как "прослойка" между рабочим классом и крестьянством, которая лишена исторического будущего.

Лишь с середины 80-х годов, а особенно в 90-е, после провозглашения независимого Украинского государства, названные догмы и идеологические штампы стали уступать место объективности и историзму в изучении украинской интеллигенции. Однако, в созданных фундаментальных работах истории литературно-художественной интеллигенции уделяется неоправданно мало внимания. Это обусловило необходимость комплексного рассмотрения таких вопросов, как: социальный портрет указанной общественной группы, динамика ее взаимоотношений с властью, влияние политики украинизации на рост национального самосознания деятелей украинской духовной культуры, основные направления и формы общественно-культурной деятельности литературно-художественной интеллигенции в указанный период.

В диссертации обоснован ряд положений, которые отличаются научной новизной. Так, приводится разносторонняя этнодемографическая характеристика изучаемого отряда украинской интеллигенции в реальных материально-бытовых условиях изучаемого периода. С новых позиций рассматривается характер взаимоотношений между деятелями культуры и властью, в связи с чем разработана периодизация этих взаимоотношений. Сделан вывод о том, что политика украинизации способствовала формированию самобытной генерации творцов украинского духовного возрождения 1920-х годов. На личностном уровне выделен новый творческий тип с рядом характерных особенностей, неприемлемых для существовавшего политического режима. На протяжении изучаемого периода все больше представителей литературно-художественной интеллигенции включались в общественно-культурную деятельность. Дуалистический характер такой деятельности определялся большевистской доктриной о роли искусства в обществе. С одной стороны, очевидным было откровенное стремление писателей, художников, музыкантов и др. творить для народа, привлекая широкие рабоче-крестьянские массы к участию в культурной жизни республики. С другой – просматривается решающая роль в этом процессе партийно-советского руководства, его умелая манипуляция революционно-романтическими настроениями представителей литературно-художественной интеллигенции для направления их деятельности в пропагандистское русло. Создаваемые духовные ценности, таким образом, должны были служить не народу, а утверждению большевистского режима и его идеологии.

Использование методов и подходов, принятых в современной украинской и западной историографии, позволяют по-новому рассмотреть феномен литературно-художественной интеллиген-

ции Украины в 1920-е годы. Она представляла собой сложный и противоречивый социокультурный организм, который функционировал как по собственным, внутренним законам, так и по внешним, присущим обществу в целом. Главной особенностью этой социальной группы было сохранение ростков национально-демократической мысли, на основе которых стало возможным национально-культурное возрождение Украины 1920-х годов.

Ключевые слова: литературно-художественная интеллигенция, социокультурный феномен, большевистский политический режим, политика украинизации, национально-демократическая мысль, духовное возрождение. общественно-культурная деятельность.

Shipovich M. A. The Ukrainian literary and art intelligensia in the 1920 s. – Manuscript.

The Dissertation presented for a degree of the Candidate of historical science for the speciality 07.00.01. – History of Ukraine – Donetsk State University, Donetsk, 2000.

The dissertation deals with the problem of the Ukrainian literary and art intelligensia's evolution as sociocultural phenomenon under recently installed bolsheviks political regime conditions. The social portrait of the appointed group, the dynamics of its relationship with the Soviet regime, the Ukrainization influence the outstanding people's national selfconsciousness, the formation of the creators' original generation, in the 1920 s Ukraine, the literary and art intelligensia's basic tendencies and forms in the mentioned period were first thoroughly investigated in this dissertation.

The conclusion was made that the Ukrainian literary and art intelligensia in 1920s was complex and contradictory sociocultural organism acting both according to its private internal and external laws typical for the society as a whole.

The cultural revival of the nation has become possible because of thought preservations.

Key words: the literary and art intelligensia, sociocultural phenomenon, bolsheviks political regime, the policy of Ukrainization, the national democratic thought, cultural revival, the public cultural activit